

Деякі аспекти змісту й організації педагогічної практики студентів в умовах неперервної педагогічної освіти

Володимир ПРОСКУНІН,

кандидат педагогічних наук,
проректор з науково-педагогічної роботи
і соціально-економічного розвитку,

Оксана БАБЕНКО,

кандидат педагогічних наук, директор Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області, асистент кафедри управління навчальними закладами

На сучасному етапі розвитку держави стає очевидною перспектива інтеграції вищої освіти України в загальноєвропейський освітній простір, що характеризується оновленням освітніх стандартів і підходів до професійної підготовки студентів, а отже, організації проведення виробничої практики, необхідної для здобуття кваліфікаційного рівня та набуття студентами професійних умінь і навичок.

Ефективність практики забезпечується зв'язками між вищим навчальним закладом та відповідними структурами для її проведення – господарствами, підприємствами, лікарнями, школами, дитячими садками тощо. Продуктивність професійної підготовки до практичної діяльності студента вищого педагогічного закладу значною мірою залежить від рівня організації практики в загальноосвітньому навчальному закладі, доборі таких практичних завдань і форм роботи, які б дали можливість розвинути особистісні та професійні якості, необхідні у його майбутній педагогічній діяльності. На цьому наголошується в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [6], галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [7], стратегічними напрямками яких передбачено забезпечення неперервності освіти протягом усього життя. Важливою умовою розвитку процесу неперервної педагогічної освіти є, зокрема, створення у структурі вищих навчальних закладів дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних

навчальних закладів – лабораторій, центрів практичної підготовки студентів, тренінгових центрів та центрів педагогічних інновацій, що засвідчує актуальність означеної проблеми, сприяє вдосконаленню роботи з організації педагогічної практики у системі «школа – ВНЗ» [там само].

Практична підготовка майбутнього вчителя є обов'язковим компонентом його професійної підготовки. У науково-педагогічній літературі проблема педагогічної практики знайшла відображення в дослідженнях О.Абдулліної, З.Васильєвої, С.Гончаренка, Л.Нечепоренко, Г.Троцько, І.Харламова, які визначають її як сполучну ланку між теоретичним навчанням студента та його майбутньою професійною діяльністю в школі [1]; складову

Переможця МАН України Олега Гончарова вітає перший український космонавт, Герой України Леонід Каденюк

психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями і навичками [5, с. 72–78]; засіб розвитку пізнавальної і творчої активності майбутнього фахівця [4].

У контексті означеної проблеми актуальним є сучасне дисертаційне дослідження Н.Казаків «Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки», в якому, зокрема, проаналізовано зміст педагогічної практики майбутніх педагогів в умовах ступеневої підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах, визначено ефективні форми її організації для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня, уточнено функціональні обов'язки суб'єктів управління і самоуправління педагогічною практикою [3].

Під час опрацювання теми ми проаналізували методичні посібники й рекомендації щодо проведення педагогічної практики, розроблені в педагогічних ВНЗ, де конкретизовано її завдання й зміст відповідно до кожного напрямку підготовки та етапу навчання студентів.

Однак у безпосередній практичній діяльності спостерігається недосконалість організації й змісту педагогічної практики студентів у середній школі: відсутня системність в роботі ланки «школа – ВНЗ»; практика переважно не є предметом детального розгляду угод про співпрацю педагогічних ВНЗ та окремих шкіл, тож на кожному її етапі студент щоразу потрапляє до нового класного колективу або школи, що не дає можливості відчувати результати власного педагогічного впливу на учнів, знижує ефективність переддипломної практики, формалізує проведення експерименту дипломної роботи. Вчителі-предметники та класні керівники не залучаються до участі в захисті навчально-педагогічної практики,

підсумковій конференції (семінарі), на якій аналізуються результати практики і є можливість комплексного впливу на подальший розвиток якостей студента, необхідних для його педагогічної діяльності.

Мета статті – розглянути деякі аспекти змісту й організації педагогічної практики у рамках науково-методичного комплексу «Педагог», що обумовлює співпрацю ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» і Слов'янського педагогічного ліцею – профільного загальноосвітнього навчального закладу, який здійснює підготовку учнів 8–11-х класів.

Функціонування такого комплексу передбачає підготовку студента педагогічного ВНЗ в системі неперервності й наступності навчання (педагогічний ліцей – педагогічний університет), активну взаємодію середнього навчального закладу з випусковими кафедрами та факультетами університету; дає можливість учням і вчителям ліцею користуватися бібліотечним фондом університету, його лабораторіями, проводити спільні наукові дослідження, а також оптимізувати зміст поетапної практичної діяльності студентів на базі цього навчального закладу впродовж усього їхнього навчання в університеті.

У ліцеї реалізується комплексний підхід до спрямування молоді на здобуття професії вчителя, що є на сьогодні однією із актуальних тем педагогічної освіти. Адже відсутність фахових випробувань для абітурієнтів педагогічних ВНЗ спричиняє певний відтік студентів у процесі навчання, внаслідок чого знижується кількість випускників, які назавжди залишаються в педагогічній професії.

На етапі спрямування учня до майбутньої педагогічної діяльності в 9–11-х класах ліцею запроваджено форми роботи, що дають можливість показати ліцеїстам значущість професії вчителя, пізнати її ази, спробувати себе як помічника вчителя.

У контексті досліджуваної проблеми зауважимо, що традиційним у практиці діяльності ліцею є студентсько-учнівське наставництво – один із виявів ліцейського братства, тобто залучення випускників ліцею – студентів Донбаського державного педагогічного університету до навчально-виховного процесу ліцею, внаслідок чого утворюється так звана «педагогічна вертикаль» – педагогічна взаємодія учнів різних ланок навчання і студентів ДДПУ.

Ідея «педагогічної вертикалі» в умовах ліцею була запропонована вчителем Л.Плесканьовою й апробована впродовж 15 років у всіх класних колективах, якими опікувався вчитель.

Спробуємо описати основні етапи роботи «педагогічної вертикалі» на прикладі діяльності учнівських колективів 8-го класу допрофільного

Оксана Бабенко з групою фольклористів ліцею в Світлиці

технологічного напрямку навчання (класний керівник – Н.Інденко), 10-го класу природничо-математичного напрямку (класний керівник – Л.Плесканьова) Слов'янського педагогічного ліцею та студентів фізико-математичного факультету Донбаського державного педагогічного університету (колишніх випускників ліцею).

Зауважимо, *знайомство класних колективів* відбувається у серпні–жовтні під час обов'язкових заходів «Знайомство біля вогнища», «Зустріч друзів» тощо, коли не лише діти новоствореного 8-го класу, а й їхні батьки з самого початку залучаються до спільного ліцейського життя. Відбувається особисте знайомство учнів 8–10-х або 11-х класів, ознайомлення з традиціями ліцею. З огляду на це адаптація до нових умов навчання у цих восьмикласників займає набагато менше часу. До таких заходів активно залучаються колишні випускники ліцею – першоккурсники ДДПУ, для яких термін «наступність у навчанні» набуває тут конкретного значення.

Спільна діяльність ланки «8-й клас – 10-й (11-й) клас – студентство» спланована впродовж року і передбачає:

В урочній діяльності –

1) перевірку домашнього завдання учнів представниками старших ланок;

2) консультування в процесі підготовки домашніх завдань або окремих тем із математики, іноземної мови тощо;

3) проведення в межах «вертикалі» елементів уроків (що неодмінно скеровується вчителем і відбувається за його присутності);

4) проведення педагогічної практики студентів ДДПУ в класах своєї «педагогічної вертикалі».

У позаурочній діяльності –

1) організацію індивідуальної позаурочної роботи з учнями;

2) підготовку й проведення спільних тематичних і творчих заходів (наприклад «Нумо, дівчата!», «Свято любителів книги», «День подяки», «Свято імениника» тощо);

3) проведення спортивних змагань із залученням батьків;

4) проведення традиційних свят ліцею «Посвята в ліцейсти», «День народження ліцею», «День матері», «А наостанок я скажу...» тощо;

5) проведення екскурсій;

6) спільні виїзди на природу.

Така робота охоплює й залучення викладачів університету. Результати її завжди позитивно позначаються на успішності навчання дітей, оскільки йдеться передусім про взаємонавчання. І старшокласники, і студенти зауважують, що саме ті теми, які вони пояснювали молодшим товаришам, засвоювалися ними найкраще.

Взаємини класних колективів є дружніми. Діти добре знають молодших і старших товаришів різних ланок навчання, що в умовах школи зустрічається не часто. Водночас в учнів складаються товариські стосунки зі студентами педагогічного університету,

що забезпечує неперервність і наступність навчання у ланці «ліцей–університет», легку адаптацію випускників до студентського життя, і основне – є одним із факторів спрямування старшокласників до подальшої педагогічної діяльності.

У середовищі молоді поширення наставництва сприяє розвитку толерантності, взаємодопомоги, моральності. А пошук форм роботи, які допомагають відродити такі поняття, як «вожатий», «учень-наставник», є абсолютно суголосний вимогам вітчизняної освіти в руслі взаємо- та самовиховання і важливий для розвитку сучасної школи.

Зауважимо, більшість зазначених форм роботи не є новою для педагогічної науки, однак у процесі активних освітянських пошуків більш інноваційних і нестандартних підходів (що не завжди є виправданим), на жаль, майже вибула з активного педагогічного вжитку. Адже така діяльність потребує від учителя, викладача великих зусиль, оскільки для «вожатської» роботи в педагогічних загонах або «педагогічній вертикалі» необхідним є ретельний добір учнів, а навчальні й виховні заходи мають ґрунтовно розроблятися та заздалегідь узгоджуватися. Тож зрозуміло, що і питанням організації й змісту педагогічної практики студентів у ланці «ліцей–університет» приділяється належна увага.

Головною метою педагогічної практики є оволодіння студентами сучасними методами та формами організації навчально-виховного процесу в галузі їхньої майбутньої професії, формування у них професійних умінь і навичок на базі здобутих у вищому навчальному закладі знань, вироблення особистісно-індивідуального стилю поведінки; виховання потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності, реальних ринкових та виробничих умовах. Необхідною умовою ефективного формування цих умінь, на нашу думку, є системність у виборі бази практики з метою як цілеспрямованого й поетапного педагогічного впливу на студента, так і можливості відстеження якості педагогічного впливу студента на учнів.

Спираючись на ідею «педагогічної вертикалі», університет і ліцей організують поетапне проходження педагогічної практики студентами одних і тих самих груп, надаючи перевагу випускникам ліцею, які мають досвід взаємонавчання. Проходячи кілька циклів практики, студент має можливість пізнати учнівський колектив, організувати систематичну роботу з ним, ефективно провести педагогічний експеримент, розкрити особисті професійні якості.

На всіх етапах педагогічної практики одним із основних завдань є вироблення у майбутнього вчителя високої культури праці. Наведемо зразок пам'ятки студента-практиканта, розробленої викладачами Л.Крайновою, Н.Кривошеєю, Л.Одерій, М.Савченко [2]:

Обов'язки та права студента-практиканта
Студент-практикант зобов'язаний:

– виконати всі види роботи згідно із програмою практики;

– дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, виконувати розпорядження адміністрації та керівника практики;

– бути зразком організованості та дисциплінованості, ввічливості й працелюбності;

– відвідувати педагогічні хвилинки, наради тощо;

– займатися самовихованням та самоосвітою;

– удосконалювати педагогічні вміння та навички, культуру спілкування і мовлення;

– не залишати учнів без догляду дорослих;

– своєчасно й акуратно вести педагогічний щоденник, відповідну документацію.

Студент-практикант має право:

– брати активну участь в діяльності педагогічного колективу навчального закладу, виступати на педагогічних радах;

– відмовитися від виконання непедагогічних видів роботи;

– звертатися за допомогою до педагогічних працівників та адміністрації навчального закладу,

керівників педагогічної практики вищого навчального закладу.

У разі порушення дисципліни і невиконання своїх обов'язків студент може бути усунений від практики з її подальшим повторним проходженням.

Заповіді студента-практиканта:

1. Чітко знати мету своєї роботи з усіма учнями та з кожним окремо.

2. Підходити оптимістично, з кредитом довіри до особистості дитини, навіть ризикуючи помилитися.

3. Пам'ятати, що дії, голос мають бути продиктовані дружнім ставленням до дітей, і діти мають це відчувати.

4. Звертатися до дітей треба так, як би Ви хотіли, щоб зверталися до Вас.

5. Ніколи не підвищувати голос, оскільки крик драмує, викликає негативізм в учнів.

6. Знати про вихованця все! Уміти чогось «не почути», «не зрозуміти».

7. Бути з учнем «разом», «поряд» і «трохи попереду».

КАРТА РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТОМ-ПРАКТИКАНТОМ

ПІБ студента _____

Навчальний рік	Терміни проходження практики	Вид і мета практики	ПІБ учителя-куратора	ПІБ класного керівника-куратора

КАРТА ВІДВІДУВАННЯ УРОКІВ

Дата _____

Клас _____

ТЕМА _____

Результати спостережень на уроці _____

Висновки й пропозиції _____

Урок відвідав _____

КАРТА ВІДВІДУВАННЯ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Дата _____

Клас _____

ТЕМА _____

Результати спостережень _____

Висновки й пропозиції _____

Захід відвідав _____

ПОЗАУРОЧНА РОБОТА СТУДЕНТА

Навчальний рік	Індивідуальна робота з учнями	Організація позакласних заходів	Допомога вчителю	Виготовлення дидактичних матеріалів	Інше

РОБОТА СТУДЕНТА У ПЕРІОДИ МІЖ ПРОХОДЖЕННЯМ ПРАКТИКИ

Навчальний рік	Діяльність студента

8. *Щире виховання – виховання правдою!*
9. *Бути господарем свого слова. Не спроможні виконати обіцянку – пояснить причину і вибачтєся.*
10. *Поважати учнів і учнівський колектив.*
11. *Бути наполегливими, вимогливими, але не грубими. Грубість породжує злобу!*
12. *Не засуджувати своїх колег у присутності учнів.*
13. *Під час спілкування з батьками бути тактовними і ввічливими!*

Характерною ознакою організації педагогічної практики в рамках «лицей–університет» є тісна співпраця керівника, групового керівника практики починаючи від університету й адміністрації до вчителів лицею.

Для моніторингу діяльності студента в лицей його наставниками – учителем-предметником, класним керівником – упродовж проходження студентом практики в цьому загальноосвітньому навчальному закладі ведеться «Карта роботи зі студентом-практикантом», що дає змогу провести моніторинг навчально-виховної, позакласної роботи та роботи у періоди між проходженням практики і створити цілісне уявлення щодо динаміки професійного розвитку майбутнього спеціаліста.

Копія Карти надається по закінченні переддипломної практики разом з іншими документами керівнику практики від факультету.

Отже, активізація взаємодії між вищим і загальноосвітнім навчальними закладами у процесі організації й проведення педагогічної практики студентів дає можливість комплексно впливати на становлення та розвиток майбутнього вчителя. За наявності виробленої в школі схильності до педагогічної діяльності (що виявляється надалі як життєва потреба), глибокої зацікавленості всіх ланок навчання студента ефективність підготовки майбутнього вчителя є набагато вищою: відбувається ідентифікація його з новою соціальною роллю і, як наслідок, зрушення у його Я-концепції, трансформація уявлень про себе, коригування самоусвідомлення, входження студента у реальні професійні відносини як повноцінного суб'єкта.

Література

1. *Абдуллина О.А.* Вопросы формирования педагогических умений у студентов в процессе педагогической практики / О.А. Абдуллина, Н.Е. Парфентьева // Вопросы общепедагогической подготовки будущего учителя. – М.: МГПИ, 1972. – С. 54.
2. *Індивідуальний* щоденник з педагогічної практики студента / автори-укладачі Л.В. Крайнова, Н.Б. Кривошея, Л.Є. Одерій, М.В. Савченко. – Слов'янськ: Підприємство Маторін Б.І., 2012. – 186 с.
3. *Казакова Н.В.* Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Вікторівна Казакова / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 234 с.
4. *Нечепоренко Л.С.* Непрерывная педагогическая практика в университете / Л.С. Нечепоренко, А.А. Троцко // Советская педагогика. – 1986. – №8. – С. 73–78.
5. *Харламов И.Ф.* Педагогическая практика: старые и новые подходы / И.Ф. Харламов, В.П. Горленко // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 72–78.
6. *Указ* Президента України від 25 червня 2013 р. №344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні» на період до 2021 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
7. *Про затвердження* галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/

Анотації

Володимир ПРОСКУНІН, Оксана БАБЕНКО **Деякі аспекти змісту й організації педагогічної практики студентів в умовах неперервної педагогічної освіти**

У статті розглянуто деякі теоретичні й практичні аспекти організації педагогічної практики студентів, визначено ефективні форми роботи зі спрямування молоді на здобуття педагогічної професії й організації педагогічної практики студентів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: *неперервна освіта, педагогічна практика студентів, педагогічна вертикаль.*

Владимир ПРОСКУНИН, Оксана БАБЕНКО **Некоторые аспекты содержания и организации педагогической практики студентов в условиях непрерывного образования**

В статье рассмотрены некоторые теоретические и практические аспекты организации педагогической практики студентов, определены эффективные формы работы по ориентированию молодежи на дальнейшую педагогическую профессию и организации педагогической практики студентов в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: *непрерывное образование, педагогическая практика студентов, педагогическая вертикаль.*

Volodymyr PROSKUNIN, Oksana BABENKO **Some aspects of content and organization of students' pedagogical practice at constant studying**

Some theoretical and practical aspects of students' pedagogical practice organization are viewed in the article. Effective working forms as for orientation youth for further pedagogical profession and students' pedagogical practice organization at comprehensive educational establishments are determined.

Keywords: *constant studying, students' pedagogical practice, pedagogical vertical.*